

FILOSOFFEN

Anders Fogh Jensen er filosof, ph.d. og har indenfor samme fag uddannet sig på Sorbonne Universitetet i Paris.

Her er et uddrag af en artikel, han har skrevet om tilgivelse.

Hele artiklen kan læses på www.filosoffen.net

Undskyld!

Det er svært at skulle tale om tilgivelse, når man ikke ved, hvad tilgivelse er; når man som jeg ikke synes, at man rigtigt har tilgivet nogen noget.

Måske er det fordi jeg har fået sat tilgivelsen op på en piedestal, at jeg ikke synes, jeg kan tillade mig at sige, at jeg har tilgivet. Ja, måske har jeg tilgivet.

Jeg er af den overbevisning, at tilgivelsen bliver mest potent, hvis vi får den ned fra piedestalen, og betragter den, som noget, der hele tiden foregår mellem mennesker. Så kan vi nemlig ikke undskylde os med, at det er et paradoks eller noget helt ophøjet, som vi ikke forventes at leve op til, fordi vi ikke kan. At gøre tilgivelsen ateistisk er at sætte den i spil mellem mennesker. For tilgivelsen er for god til at reservere til en finere verden.

Jeg vil nu prøve at lave en model for en ateistisk form for tilgivelse, der er inspireret af den jødiske filosof, Baruch de Spinoza (1632-77). Det er som alle andre modeller ikke et nøjagtigt billede af verden, men en model til at tænke med.

Forladelse, regnskab og bogføring

Når man beder om tilgivelse, beder man om forladelse. I regnskabsmetaforerne, som gennemsyrrer vores sprog: Ikke at lade det tælle. Ikke at bruge et klip i velviljeskrediten.

Men regnskabet snyder, for tilgivelse består ikke i at smide regningen ud. At tilgive er ikke at glemme. Når man skriver noget i glemmebogen, skriver man det jo netop op. Jeg ønsker ikke, at de handlinger, som jeg ønsker tilgivelse for, skal skrives op. Så bliver glemmebogen jo bare en regnskabsbog nr.2, et dobbeltbogholderi.

Man beder om undskyldning. At unddrage sig skyld. Der er et pudsigt sammentræf mellem skyld og gæld. På tysk: Schuld. Det har givet anledning til mange spekulationer over lighederne mellem præsten og forretningsmanden – hvor præsten for at markere sin distance til forretningsmandens optagethed af det verdslige måtte omgå pengene med en særlig latter, må le ad pengene.

Sociale spil: tilgivelse og magt

Skyld og gælds-sammentræffet har også givet anledning til en sammenkobling af tilgivelse og magt: At man ved at tilgive lod én unddrage sig en skyld, en gæld, undskyldte ham, hvorved man så lod ham skylde en en tjeneste i stedet. .

Og lad os ikke negligere dette: Tilgivelsesakter kan bruges som magtgreb. Når nogen hævder at tilgive andre, kan de gøre sig selv til ofre. Den, der gør sig selv til offer, gør gerningsmanden til bøddel. Jeg ønsker ikke, at nogen skal ofre sig for mig, for så bliver jeg gjort til bøddel.

Moral og etik

I dag sammenblander man moral og etik. Jeg vil hævde, at moral og etik tilhører to forskellige verdensbilleder.

Moral tilhører det verdensbillede, hvor noget er, hvad det er i kraft af sin essens eller sit væsen. Mennesket er menneske i kraft af menneskevæsen – i kraft af sjælen med en krop. Moral bliver da at leve op til en målestok udenfor det konkrete menneske: Idealmeneske, idémennesket. Moral siger bør. Du bør være et godt menneske. Moral siger, at det, der er ikke er godt nok som det er. Det skal være noget andet.

Etik er viden om, hvorledes noget virker. Etik er en slags opskrivning af hvordan noget reagerer med hinanden. Man kan sammenligne forskellen på moral og etik med at kondiløb: Moral, det er at løbe efter et ur eller en pulsmåler: At der er et bestemt niveau, man skal leve op til. Moral siger bør: Det, der er, er ikke godt nok som det er, det skal være noget andet. Etik, det er at løbe med musik i ørerne. At få den konkrete krop til at udfolde sin kraft – at styrke dens kraft – ved at lade den møde musikken.

En anden situation kan illustrere forskellen på moral og etik. Gud siger til Adam: "Du må ikke spise æbler fra dette træ." Hvad betyder det? Ifølge moralen betyder det: Du må ikke, det er forbudt, du bør ikke. Lev op til din essens, Adam. Ifølge etikken opsætter Gud forudsigelser for møder på samme måde som man kan udregne hvorledes billardkugler vil rulle ved sammenstød med bestemte kræfter. Gud siger: Hvis æble møder Adam, nedbrydes Adam. Gud opstiller ikke moralske forbud, han udtaler sig om, hvorledes kroppe

Fortsættes på næste side...

- fortsat fra side 7 -

og kræfter virker. Etik, det er læren om konsekvenser af møder.

Men hvorfor spiser Adam så af æblet på kundskabens træ? Ifølge moralen gør han det fordi han fristes – han pådrager sig skyld. Moralens taler ganske vist også om kræfter: Adam fristes – det vil sige, han havde ikke kræfter nok til at modstå. Men moralen siger så også, at man bør samle sig de kræfter, der skal til for at modstå. Sådan tænker etikken det ikke. Ifølge etikken gør han det, fordi han ikke forstår. Adam forstår ikke, hvad Gud siger.

Tilgivelse og kraft

Tilbage til tilgivelsen. Ved at forstå kan man tilgive. Man kan tilgive Adam, hvis man forstår, at han ikke forstod.

Der kan være lumske motiver bag handlinger, men de er ikke onde. Etik beskæftiger sig ikke med ondskab og godhed, men med kræfter og virkninger. En række af de egenskaber, som moral regner som onde, kan indenfor denne bestemmelse af etik forstås som mangel på kræfter: Lumskhed, magtsyge, jalousi.

Kraft er ikke det samme som magt. Kraften kan få til at hele – magten deler: Magt, det er følelse af separation,

at man ikke er på samme side, og derfor kæmper mod hinanden.

Magt er afkræftelse: Man har ikke kraft nok til at møde de andre og må derfor tage magten. Man er bange for at nedbrydes, fordi man synes, man er svag, man må derfor nedbryde de andre med strategier, før de nedbryder en. Det er lumskheden, tvivlen – og måske bevidstheden om egen svaghed.

Tilgivelsen er en kraft, der heler, hvor magten – afkræftelsen – har spredt. Det bliver lettere at tilgive, hvis man forstår, at mennesker nogle gange griber til magt i afkræftelse. Og: Tilgivelsen giver i sig selv mere kraft.

Kraftmodel: Forståelse og ansporing til tilgivelse

Fordelen ved dette kraft setup skulle være, at det ikke blot tilbyder en forståelsesmodel til de menneskelige handlinger og til tilgivelsen af dem, men at det også opfordrer til tilgivelse. Hvorfor? Fordi tilgivelse giver mere kraft.

Det her er altså ikke en moral, der siger: Du bør tilgive. Det er en etik: Tilgiv, fordi det giver mere kraft.

de overlevelsesmønstre, jeg udviklede i mit ægteskab, og som gik ud på at pakke mine behov væk og ignorere faresignalerne, i høj grad blev dannet, for at jeg kunne være til stede i mig selv. En del af disse mønstre havde dybe rødder i min fortid.

Hvad gør man, når man bliver klar over, at katastrofen er sket i ens liv, og man selv har en stor del af ansvaret for det?

Jeg spejdede som en gal efter tilgivelse hos min hustru, prøvede at fortælle, hvor ked jeg var over det skete, men mødte blot en mur. Man kan jo ikke forlange tilgivelsen, men måske bane vejen ved at give udtryk for, at man kender smerten, den anden står i.

Der kan man ikke overleve, man bliver så frygtelig ligeglad med sig selv. Selvrespekt bliver en by i Rusland, og samtidig vokser vreden indeni over en fastlåst situation, som man ikke kan bryde med.

Selvtilgivelse. Første skridt fremad

Det var først, da jeg fandt ud af, at jeg på egen hånd var nødt til at tilgive mig selv, der opstod en mulighed for at blive frigjort fra tyngden af skyld. Det var mindst lige så vigtigt som al anden tilgivelse for at kunne heles. Kan du ikke tilgive dig selv, så glem alt om, at andres tilgivelse vil skabe en forandring. Først i det øjeblik jeg i stedet for at se på mig selv med fordømmelse så på mig selv med nysgerrighed,

Alligevel er jeg i en situation, hvor jeg ikke har mødt hverken anerkendelse af den smerte, jeg selv oplever, eller den tilgivelse jeg havde så hårdt brug for... Og det gør rigtigt rigtigt meget ved dig, når du fastholdes i en position uden tilgivelse - som den skyldige.

Det parkerer ansvaret for det skete hos dig og blokerer dermed indgangen til dig selv i dit eget liv og fastholder de mønstre, der skabte utroskaben, så de uacceptable følelser forbliver begravet indeni. Det gør dig tilstrækkelig følelsesløs til at overleve og bringer lidt trøst i din situation, men heler intet.

Ikke at være tilgivet binder dig i en sådan grad til din skyld, at du ikke er i stand til at agere fornuftigt i dit eget liv. Du mister simpelthen kompasset og står med en brækket rorpind i hånden, mens fordømmelsens vind blæser dig hid og did.

Når du ikke er tilgivet, er det første, du ser om morgenen, din skyld; og det sidste, du tænker på, når du lukker dine øjne før natten, er din skyld. Det farver dit selvbillede, gør dig spedalsk, så du vikles ind i overbevisningen om, at du er et dårligt menneske, der ikke fortjener respekt. En tanke, du først og fremmest selv har, og som kan martre dig fuldstændigt.

Det krævede nærmest overmenneskelige kræfter at stå op imod hver morgen – og tvang mig helt i knæ. Jeg trak mig fra alt socialt, fokuserede kun på, hvad jeg kunne få til at fungere umiddelbart, og forsøgte totalt at glemme mig selv.

Ikke at være tilgivet skaber et stærkt behov for, at man forsvinder ud af sig selv. Jeg er så omklamret af utilgivet skyld, at jeg ikke kan være tilstede i mig selv længere, det gør for ondt.

barmhjertighed og medfølelse og spurgte "Hvad var det egentlig, der skete..?" - kunne jeg se den mand, der stadig var inde bagved, og som jeg godt kendte. Kunne se, at det var et menneske, der fortjente respekt og omsorg midt i det svære.

Dermed kunne jeg også få et rum til at begræde de tab og svigt, han havde lidt og den magtesløshed, han var i – og så kunne jeg tilgive ham. For jeg kender og forstår nu historien indefra, og med det er der absolut ingen brug for fordømmelse.

Det gør ikke egne overtrædelser og svigt mere ansvarsfrie eller irrelevante. For de var der. Men de binder mig ikke mere til dem. Jeg er ikke mere mine svigt. Det betyder også, at jeg kan forholde mig til dem, analysere dem og se på mit liv uden at være forudindtaget, og hvor er det befriende at kunne gøre.

Den store smerte er der stadig. Over at have svigtet og været udsat for svigt, ikke bare fra min ægtefælle, men også fra alle de mennesker, jeg troede var et hegn af venskaber omkring os, men som aldrig gav lyd fra sig, da jeg havde det allersværest og var ved at gå under. Når et ægteskab revner, gør en stor del af venneflokket det også, for hvem vil stå der med en taberfamilie?

Jeg er i dag klar over, at jeg, når dagen er gået, er helt alene. I den alenehed skal jeg kunne se på mig selv med mildhed og forståelse – uden fordømmelse – for at kunne gå dagen i morgen i møde. Se på mig selv med det samme blik, Kristus mødte Peter med påskemorgen. For han vidste, hvad der boede i mennesket, af smerte, tab og barmhjertighed.